

Osmanlıca el yazması belgelerini çözenin en kolay yolu: LexiQamus

İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi Ahmet Abdullah Saçmalı'nın geliştirdiği LexiQamus adlı web uygulaması, okunması zor Osmanlıca belgelerin çözülmesini sağlıyor.

LexiQamus, el yazması Osmanlıca belgelerdeki okunması zor kelimelerin çözülmesi noktasında araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla kurulan bir web sitesi. 7 Haziran 2016 tarihinde yayın hayatına başlayan site, kısa süre içinde Türkiye'den ve dünyadan birçok saygıdeğer kurumun beğenisini kazandı. LexiQamus web sitesinde aralarında Kamûs-ı Türkî, A Turkish and English Lexicon, Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı gibi kaynakların yer aldığı 19 farklı sözlükten derlenmiş 177 bine yakın kelime ve kelime öbeği bulunuyor.

Ahmet Abdullah Saçmalı

Ahmet Abdullah Saçmalı, LexiQamus'un özellikle tarihçiler, edebiyatçılar ve dilbilimcilerin el yazması belgelerde okuyamadıkları kelimeleri çözmesine yarayan bir web uygulaması olduğunu söyledi.

LexiQamus nasıl çalışıyor?

Program, imajı metne çeviren bir uygulama olmaktan ziyade, çok karışık el yazması belgelerle ve harflerin seçilemediği durumlarda ihtimal sayısını asgariye indiriyor. Saçmalı, projenin işlevini şu örnekle anlattı: "Mesela 'bahçe' kelimesini örnek verelim. Anlaşılması kolay olsun diye Latin harfleri üzerinden gidelim, 'e' harfini okuyamadığımızı farz edelim. Bu 5 harfli bir kelime, ilk

dört harfini biliyoruz ama son harfini bilmiyoruz. Bunu herhangi bir sözlükten bakıp bulabiliriz. 'Bahç' ifadesine geliriz, oradan da birkaç ihtimal çıkar ve kolaylıkla hangisini olduğunu tahmin ederiz. Peki, elimizde 'ahçe' olsa 'b' harfi olmasa, sözcüğün 5 harfli olduğunu biliyoruz, son dört harfini biliyoruz ama ilk harfin üstüne mürekkep dökülmüş. Şimdi sözlüğün neresine bakmamız lazım? Bu durumda neredeyse bütün sözlüğü okumamız icap eder. Ya da diyelim ikinci harf 'a' ama 'c' de olabilir ya da 'o' da olabilir veya üçüncü harfin noktalı bir harf olduğunu görüyorsunuz ama hangi harf olduğunu bilmiyorsunuz. Bu durumda kombinasyon sayısı 1500-2000'lere kadar çıkabilir. LexiQamus, işte tam da bu noktada devreye girerek veri tabanında geçen sözcükleri esas alarak bu ihtimalleri mümkün olduğunca aza indirerek veya kelimeyi direkt bularak araştırmacılara büyük kolaylık sağlıyor."

Saçmalı, LexiQamus'un kuruluşunda James Redhouse'un 1890'da yayınladığı Osmanlıca-İngilizce "Lexicon" sözlüğü ile Şemseddin Sami tarafından 1901'de yayınlanan "Kamûs-ı Türkî" sözlüklerinin madde başlarının esas alındığını ifade etti.

Kurumsal üyelikle ilgilenen ilk üniversite Tel Aviv Üniversitesi Saçmalı, 2014 yılının başlarında ilk defa bu proje aklına geldiğinde bütün tarihçilerin ve edebiyatçıların işini kolaylaştıracak ve diğer bütün mevcut alternatiflerden çok daha hızlı ve etkili bir program olacak bir site kurmayı hedeflediğini söyledi.

Şu ana kadar LexiQamus'u dünyaca ünlü Harvard, Yale, California, Texas ve Chicago gibi pek çok üniversite tarafından deneme üyelikleriyle kullanıldı. Ancak kurumsal üyelikle ilgilenen tek kurum şu ana kadar sadece İsrail'deki Tel Aviv Üniversitesi oldu.

Ahmet Abdullah Saçmalı, gelecekte Osmanlı lügatlarının tamamının, Osmanlı ve Latin harfleriyle birlikte LexiQamus'a dâhil edileceğine dikkat çekerek, "Ardından Osmanlı arşivindeki belgeler, şer'iyeye sicilleri, Osmanlı bürokrasisindeki yazışmaları gireceğiz. Belki 3-5 sene sonra araştırmacı, kelimenin tek bir harfini bile tespit edemese, biz o kelimeyi içerik bilgisiyle tahmin edebileceğiz." diye konuştu.